

TRÌNH NĂNG CHUNG

MỐI QUAN HỆ VĂN HÓA ĐÔNG SƠN VỚI CÁC VĂN HÓA THỜI ĐẠI KIM KHÍ Ở NAM TRUNG QUỐC

RELATIONSHIP BETWEEN DONG SON CULTURE
AND METAL AGE CULTURES IN SOUTH CHINA

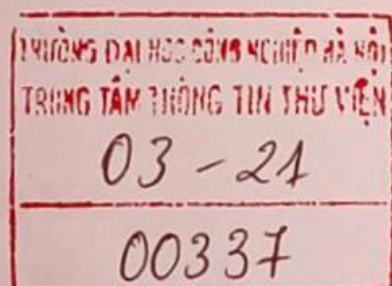

NHÀ XUẤT BẢN KHOA HỌC XÃ HỘI

TRÌNH NĂNG CHUNG

**MỐI QUAN HỆ VĂN HÓA ĐÔNG SƠN
VỚI CÁC VĂN HÓA THỜI ĐẠI KIM KHÍ
Ở NAM TRUNG QUỐC**

**RELATIONSHIP BETWEEN DONG SON CULTURE
AND METAL AGE CULTURES IN SOUTH CHINA**

**NHÀ XUẤT BẢN KHOA HỌC XÃ HỘI
HÀ NỘI - 2015**

MỤC LỤC

	Trang
<i>Lời giới thiệu</i>	9
<i>Lời nói đầu</i>	13

Chương Một

TỔNG QUAN VỀ VĂN HÓA ĐÔNG SƠN	17
A. Những chặng đường phát hiện và nghiên cứu	17
B. Những nhận thức cơ bản về Văn hóa Đông Sơn	25

Chương Hai

MỐI QUAN HỆ GIỮA VĂN HÓA ĐÔNG SƠN VỚI VĂN HÓA THỜI ĐẠI KIM KHÍ Ở VÂN NAM	45
A. Văn hóa thời đại Kim khí ở Vân Nam	45
1. Nguồn gốc, quá trình nghiên cứu và loại hình văn hóa	46
2. Văn hóa Điền	57
a. Quá trình phát hiện	58
b. Phạm vi phân bố	63
c. Đặc trưng Văn hóa Điền	63
d. Văn hóa tinh thần	77
e. Niên đại và các giai đoạn phát triển	78
g. Chủ nhân Văn hóa Điền	80
h. Đời sống kinh tế, xã hội của cư dân Điền	80

B. Mối quan hệ giữa Văn hóa Đông Sơn và Văn hóa Điền	82
1. Quan điểm của các học giả nước ngoài	82
2. Quan điểm của các học giả Việt Nam và của tác giả	86

Chương Ba

MỐI QUAN HỆ GIỮA VĂN HÓA ĐÔNG SƠN VỚI VĂN HÓA THỜI ĐẠI KIM KHÍ Ở QUẢNG TÂY 98

A. Văn hóa thời đại Kim khí ở Quảng Tây	98
1. Nguồn gốc và quá trình nghiên cứu văn hóa Kim khí Quảng Tây	98
a. Nguồn gốc	98
b. Văn hóa đồ đồng Quảng Tây trước thời kỳ nhà Tần	99
c. Văn hóa đồ đồng Quảng Tây thời kỳ Tần - Hán	105
2. Một số di tích tiêu biểu	108
a. Di tích Ngân Sơn Lĩnh	108
b. Di tích mộ trống đồng Phô Đà, huyện Tây Lâm	114
c. Di tích mộ La Bạc Loan, huyện Quý	123
B. Mối quan hệ giữa Văn hóa Đông Sơn với văn hóa Kim khí ở Quảng Tây	129
1. So sánh, đối chiếu tài liệu khảo cổ học	130
2. Thảo luận	137

Chương Bốn

MỐI QUAN HỆ GIỮA VĂN HÓA ĐÔNG SƠN VỚI VĂN HÓA THỜI ĐẠI KIM KHÍ Ở QUẢNG ĐÔNG 144

A. Văn hóa thời đại kim khí ở Quảng Đông	144
1. Nguồn gốc, quá trình nghiên cứu và loại hình văn hóa	144
2. Di tích mộ Nam Việt Vương	160

a. Cấu trúc mộ	161
b. Di vật trong mộ	165
c. Những nhận thức cơ bản từ ngôi mộ Nam Việt Vương	171
B. Mối quan hệ giữa Văn hóa Đông Sơn với văn hóa Kim khí ở Quảng Đông	176

Chương Năm

MỐI QUAN HỆ GIỮA VĂN HÓA ĐÔNG SƠN VỚI VĂN HÓA KHẢ LẠC Ở QUÝ CHÂU

A. Di tích Khả Lạc, Văn hóa Khả Lạc - những nội dung cơ bản	185
1. Mộ táng: phân bố, đặc trưng	187
2. Đồ tùy táng	189
3. Phân kỳ và niên đại	192
4. Thân phận chủ mộ và tộc thuộc	194
5. Tình hình kinh tế và sinh hoạt xã hội Khả Lạc	196
B. Mối quan hệ Văn hóa Đông Sơn với Văn hóa Khả Lạc	198
Thảo luận	206

Chương Sáu

VỊ TRÍ CỦA VĂN HÓA ĐÔNG SƠN TRONG VĂN HÓA TIỀN - SƠ SỬ KHU VỰC

A. Văn hóa Đông Sơn với khu vực Nam Trung Quốc	209
B. Văn hóa Đông Sơn với khu vực Đông Nam Á	215
1. Văn hóa Đông Sơn với khu vực Đông Nam Á lục địa	216
2. Văn hóa Đông Sơn với khu vực Đông Nam Á hải đảo	220
3. Thảo luận	222
Thay lời kết luận	225
Tóm tắt nội dung (tiếng Anh)	230

Chỉ dẫn minh họa	237
Niên biểu khảo cổ học thời đại kim khí ở Trung Quốc	242
Các công trình nghiên cứu có liên quan đến đề tài do tác giả công bố	243
Tài liệu dẫn và tham khảo	248
Phụ lục	273
Phụ lục nội dung: Thạp đồng Đông Sơn trong mối quan hệ với thạp đồng Nam Trung Quốc	275
A. Thạp đồng Việt Nam và Nam Trung Quốc	275
B. Mối quan hệ giữa thạp đồng Đông Sơn với thạp đồng Nam Trung Quốc	292
Phụ lục: Bản đồ, sơ đồ, bản vẽ và bản ảnh	297

LỜI GIỚI THIỆU

Văn hóa Đông Sơn đã trải qua 90 năm được phát hiện và nghiên cứu, việc nghiên cứu về Văn hóa Đông Sơn đã đạt được những thành tựu to lớn. Các nhà khảo cổ học Việt Nam đã giải quyết nhiều vấn đề cũng như đã xới lên nhiều vấn đề. Có những vấn đề còn bỏ ngỏ hoặc chưa được giải quyết một cách toàn diện và sâu sắc. Đó là vấn đề mối quan hệ giữa Văn hóa Đông Sơn với các văn hóa Kim khí cùng thời ở miền Nam Trung Quốc.

Hiện nay, khảo cổ học vùng Nam Trung Quốc phát triển rất mạnh, số lượng tài liệu về khảo cổ học thời đại kim khí ngày càng phong phú. Tại các tỉnh Quảng Tây, Quảng Đông, Vân Nam, Quý Châu, Phúc Kiến và một số nơi khác ở Nam Trung Quốc, người ta đã phát hiện hàng trăm di tích thời đại Kim khí có niên đại trước Tần hoặc Tần - Hán.

Ở Việt Nam, trong những năm gần đây, việc nghiên cứu Văn hóa Đông Sơn cũng đạt được nhiều thành tựu đáng kể. Đây là cơ sở khoa học quan trọng giúp các nhà khảo cổ học có thể nghiên cứu sâu hơn vấn đề mối quan hệ giữa Văn hóa Đông Sơn với các văn hóa thời đại Kim khí ở Nam Trung Quốc.

Quyển sách chuyên khảo *Mối quan hệ Văn hóa Đông Sơn với các văn hóa thời đại Kim khí ở Nam Trung Quốc* viết rất công phu của PGS. TS. Trình Năng Chung đã cập nhật và hệ thống hóa các tư liệu mới nhất các kết quả nghiên cứu về Văn hóa Đông Sơn ở Việt Nam. Tác giả cũng tập hợp khá đầy đủ những tư liệu hiện có

và phân tích tốt những di tích, những văn hóa tiêu biểu thuộc thời đại Kim khí ở Nam Trung Quốc. Trên cơ sở đó, tác giả đã xác định được những đặc trưng cơ bản của các văn hóa kim khí ở Nam Trung Quốc trong mối quan hệ hữu cơ với Văn hóa Đông Sơn ở Việt Nam.

Bằng phương pháp nghiên cứu so sánh điển hình, tác giả đã chọn trình bày một số địa điểm tiêu biểu, hội đủ các tài liệu địa tầng, với những bộ sưu tập đặc trưng, tiêu biểu được xác định niên đại chuẩn xác như địa điểm Thạch Trại Sơn, Lý Gia Sơn, Ngân Sơn Lĩnh, Phồ Đà Tây Lâm, La Bạc Loan, Khả Lạc, mộ Nam Việt Vương làm những trường hợp nghiên cứu điển hình; đề từ đó khái quát nên những đặc trưng văn hóa từng khu vực Vân Nam, Quảng Tây, Quảng Đông, Quý Châu và nhiều vùng khác ở Nam Trung Quốc. Qua đó, bức tranh thời Kim khí Nam Trung Quốc hiện lên khá rõ nét với quy luật phát triển không đồng đều thể hiện rất rõ khi các vùng bước vào thời đại Kim khí.

Có thể nói, quyển sách này là tổng kết các công trình nghiên cứu nhiều năm của tác giả về đề tài này (gồm 46 công trình đã công bố). Tác giả đã nhiều lần đến các tỉnh miền Nam Trung Quốc, trực tiếp nghiên cứu các di tích và di vật ở thực địa như Thạch Trại Sơn, Lý Gia Sơn (Vân Nam), Ngân Sơn Lĩnh, La Bạc Loan (Quảng Tây), khu mộ Hán ở Quảng Châu, mộ Nam Việt Vương (Quảng Đông)... Tác giả cũng đã thu thập và đọc một số lượng lớn tài liệu Trung văn về vấn đề liên quan. Ở Việt Nam, tác giả đã tiến hành nhiều cuộc điền dã trong nhiều năm ở nhiều vùng miền trong cả nước, đã phát hiện nhiều di tích, di vật thuộc thời đại Kim khí. Tác giả đã có 2 quyển sách đề cập đến mối quan hệ văn hóa thời tiền sử giữa Bắc Việt Nam và Nam Trung Quốc. Do vậy, tôi nghĩ Trình Năng Chung là người có khả năng nắm vững và giải quyết các vấn đề về mối quan hệ giữa Văn hóa Đông Sơn với các văn hóa thời đại Kim khí cùng thời ở Nam Trung Quốc.

Trong những chương viết về mối quan hệ giữa Văn hóa Đông Sơn với văn hóa kim khí ở Vân Nam, Quảng Tây, Quảng Đông, Quý Châu, chúng ta bắt gặp nhiều nhận định xác đáng, có sức thuyết phục. Ví như sự tiếp xúc giữa cư dân Lạc Việt miền Bắc Việt Nam với cư dân Âu Việt vùng Quế Việt cổ diễn ra vào khoảng thế kỷ V trước Công nguyên đã tiếp thêm cho Văn hóa Đông Sơn một nguồn sinh lực mới, tạo tiền đề quan trọng cho khối liên minh Âu Lạc sau này. Hoặc những dấu ấn Văn hóa Đông Sơn trong văn hóa kim khí Nam Trung Quốc đã góp phần tạo nên đặc trưng văn hóa "kiểu Việt" trong văn hóa tiền sử Hoa Nam. Hay như luận điểm cho rằng cơ tầng văn hóa kim khí của phần lớn khu vực Nam Trung Quốc chịu nhiều ảnh hưởng từ Trung nguyên hoặc văn hóa thảo nguyên phía Bắc, trong khi cơ tầng văn hóa Kim khí của Việt Nam là cơ tầng văn hóa Đông Nam Á cổ và đây là một trong những nguyên nhân cơ bản để giải thích vì sao cùng chung số phận bị nhà Hán đô hộ, bị Hán hóa nhưng Văn hóa Đông Sơn - Văn hóa Việt cổ không bị giải thể. Theo tôi đó là những đóng góp đáng kể của tác giả trong nhận thức về vị trí và vai trò của Văn hóa Đông Sơn trong bối cảnh văn hóa khu vực.

Ngoài ra tác giả đã nghiên cứu mối liên hệ giữa Văn hóa Đông Sơn với các văn hóa Kim khí ở Đông Nam Á trong nền cảnh văn hóa chung rộng với Nam Trung Quốc. Tất cả biểu hiện sự hiểu biết khá vững của tác giả về các mối quan hệ đa dạng, phức tạp, nhiều chiều của lịch sử đương thời toàn khu vực.

Những kết quả nghiên cứu của quyển sách đã gợi mở một số vấn đề cần tiếp tục nghiên cứu về mối quan hệ Văn hóa Đông Sơn với các văn hóa thời đại Kim khí ở Nam Trung Quốc như vấn đề tiếp xúc văn hóa trống đồng Đông Sơn với văn hóa trống đồng Nam Trung Quốc; hay thực chất mối quan hệ Văn hóa Đông Sơn với Văn hóa Nam Việt ở Quảng Đông; với Văn hóa Khả Lạc ở Quý Châu.

Có thể nói, đây là công trình nghiên cứu có giá trị, tôi đánh giá cao cuốn sách này. Chính vì thế, tôi rất vui được giới thiệu quyển sách này với các nhà nghiên cứu và những độc giả quan tâm đến vấn đề mối quan hệ giữa văn hóa tiền - sơ sử Việt Nam với các văn hóa cùng thời ở khu vực Nam Trung Quốc.

Mùa Thu, năm 2015

PGS. TS. HOÀNG XUÂN CHINH

Nguyên Chủ tịch Hội Khảo cổ học Việt Nam

LỜI NÓI ĐẦU

Văn hoá Đông Sơn có vị trí vô cùng quan trọng trong lịch sử dân tộc Việt Nam, là nền tảng cho một nhà nước sơ khai, nhà nước Văn Lang - Âu Lạc với trình độ văn minh cao ở khu vực Đông Nam Á và cả khu vực phía nam dãy Ngũ Lĩnh đương thời.

Trong quá trình phát triển, Văn hoá Đông Sơn không đóng kín mà hấp thụ nhiều nét văn hoá xa gần. Văn hoá Đông Sơn có những mối giao lưu văn hoá lớn rộng, trước tiên bởi đây là một văn hoá đầy sức sống, đầy bản lĩnh, trong quá trình giao lưu văn hoá, có sự toả sáng và cũng có sự tiếp nhận.

Văn hoá Đông Sơn đã trải qua 90 năm phát hiện và nghiên cứu, việc nghiên cứu về Văn hoá Đông Sơn đã đạt được những thành tựu to lớn. Các nhà khoa học đã giải quyết được nhiều vấn đề, nhưng cũng còn nhiều vấn đề cần làm sáng tỏ. Một trong những vấn đề đó là đề mối quan hệ giữa Văn hoá Đông Sơn với các văn hoá kim khí ở miền Nam Trung Quốc.

Cho đến nay, đã có một số công trình nghiên cứu trong và ngoài nước đề cập đến vấn đề này, đặc biệt là mối quan hệ giữa Văn hoá Đông Sơn với Văn hoá Điền ở vùng Vân Nam. Một số nhà học giả Việt Nam như Hà Văn Tấn, Diệp Đình Hoa, Chử Văn Tàn, Nguyễn Duy Hinh, Phạm Minh Huyền, Hoàng Xuân Chinh, Nguyễn Văn Hào, Trịnh Sinh... đã có những bài viết liên quan đến vấn đề trên. Tuy nhiên các tác giả trên cũng chỉ tập trung đề cập đến quan hệ giữa Văn hóa Đông Sơn với Văn hóa Điền vùng Vân Nam,

những vùng khác vẫn còn ít bàn luận. Những tài liệu khảo cổ về thời đại kim khí ở Nam Trung Quốc còn chưa được hệ thống hóa và chưa cập nhật thông tin đầy đủ.

Hiện nay, khảo cổ học vùng Nam Trung Quốc phát triển rất mạnh, số lượng tài liệu về khảo cổ học thời đại kim khí ngày càng phong phú. Các nhà khảo cổ học Trung Quốc đã phát hiện hàng trăm di tích thời kim khí có niên đại trước Tần hoặc Tần - Hán. Nhiều di tích được khai quật với quy mô lớn, nhiều ấn phẩm được công bố và bước đầu có những công trình nghiên cứu so sánh văn hóa tiền sử Nam Trung Quốc với các vùng lân cận, trong đó có Việt Nam.

Các học giả Trung Quốc như Vương Đại Đạo, Trương Tăng Kỳ, Bành Trường Lâm, Tưởng Đình Du, Doãn Thiên Ngọc... trong các công trình nghiên cứu của mình có đề cập đến mối quan hệ giữa Văn hóa Đông Sơn với Văn hóa Điền và Văn hóa Lĩnh Nam. Mới đây, một thế hệ các nhà nghiên cứu trẻ như Ngô Xuân Minh, Lo Chi Kei, Wei Weiyan... cũng nghiên cứu nhiều về vấn đề này. Trong các bài viết của họ, mối quan hệ giữa Văn hóa Điền với Văn hóa Đông Sơn, giữa trống đồng Đông Sơn và trống đồng Nam Trung Quốc được xem như là điểm nhấn quan trọng. Do thiếu cập nhật những thông tin mới về khảo cổ học Việt Nam, đặc biệt về Văn hóa Đông Sơn, nên trong nghiên cứu của họ còn nhiều quan điểm, nhận xét khiếm khuyết, không đầy đủ.

Khái niệm Nam Trung Quốc mà tác giả đề cập đến trong cuốn sách này không phải là toàn bộ khu vực Hoa Nam mà chỉ bao gồm các tỉnh biên giới gần kề, có tài liệu khảo cổ liên quan đến Văn hóa Đông Sơn như Vân Nam, Quảng Tây, Quảng Đông, Quý Châu. Các vùng đất này chủ yếu nằm ở phía nam Ngũ Lĩnh, hay là vùng Lĩnh Nam, sử cũ thường gọi là đất Bách Việt để phân biệt với đất của người Hán Hoa Hạ ở lưu vực sông Hoàng Hà.

Với ước vọng có được những đóng góp nhỏ vào nghiên cứu đề tài rộng lớn này, trong nhiều năm qua, tác giả đã nỗ lực thu thập, tích lũy hệ thống khối tài liệu vô cùng phong phú từ Việt Nam và Trung Quốc. Bản thân tác giả đã có nhiều chuyến đi đến những di tích tiêu biểu của thời đại kim khí ở Vân Nam, Quảng Tây, Quảng Đông, Phúc Kiến để thu thập và kiểm chứng tư liệu. Đó là lý do khiến những vấn đề quan hệ văn hóa Đông Sơn với các văn hóa thời kim khí ở Nam Trung Quốc được tác giả quan tâm nghiên cứu và thể hiện trong cuốn sách này. Phần cốt lõi của cuốn sách được hình thành dựa trên Báo cáo tổng quan đề tài cấp Nhà nước *Mối quan hệ giữa Văn hóa Đông Sơn với các văn hóa thời đại kim khí ở Nam Trung Quốc* do tác giả thực hiện đã được nghiệm thu với kết quả tốt vào đầu năm 2015 (Đề tài do Nafosted tài trợ).

Trong suốt quá trình thực hiện công trình nghiên cứu, tôi đã nhận được sự giúp đỡ của nhiều cơ quan và cá nhân. Trước hết, tôi xin gửi lời cảm ơn chân thành tới Quỹ phát triển Khoa học và Công nghệ Quốc gia (National Foundation for Science and Technology Development) đã cấp toàn bộ kinh phí cho những nghiên cứu, điền dã, tham gia hội thảo ở nước ngoài và việc xuất bản quyển sách này.

Những lời cảm ơn đặc biệt xin gửi tới Ban lãnh đạo Viện Khảo cổ học và các đồng nghiệp gần xa đã giúp đỡ và tạo điều kiện cần thiết để tôi thực hiện công trình nghiên cứu của mình. Để hoàn thành cuốn sách, ngoài sự cố gắng của tác giả còn là tư liệu và công sức nghiên cứu của nhiều thế hệ các nhà khảo cổ học. Các hình vẽ, hình ảnh minh họa trong sách vừa của tác giả, vừa của rất nhiều người đã được công bố trong nhiều ấn phẩm chuyên ngành trong và ngoài nước. Tôi xin trân trọng cảm ơn tất cả mọi người.

Tôi xin gửi lời cảm ơn sâu sắc tới PGS. TS. Hoàng Xuân Chinh, một chuyên gia lớn về khảo cổ học Trung Quốc đã tận tình giúp đỡ, góp ý cho tôi trong quá trình thực hiện công trình nghiên cứu. Tôi cũng xin chia sẻ kết quả công việc của mình với PGS. TS. Trịnh Sinh

và PGS. TS. Nguyễn Quang Miên, những người đã góp cho tôi nhiều ý kiến hữu ích trong quá trình đọc và góp ý cho bản thảo sách.

Để hoàn thành những chuyến khảo sát, nghiên cứu trên đất Trung Quốc, tôi đã nhận được nhiều sự giúp đỡ đầy thân ái của các bạn đồng nghiệp nước bạn. Nhân đây, tôi xin bày tỏ lòng biết ơn tới các học giả Trung Quốc như vợ chồng GS. Tưởng Đình Du - Bành Thư Lâm, GS. Hoàng Khải Thiện, TS. Tạ Quang Mậu, TS. Ngô Vĩ Phong, TS. Lâm Cường (Quảng Tây), GS. Khâu Lập Thành (Quảng Đông), TS. Dương Đức Thông (Vân Nam), TS. Ngô Xuân Minh (Đại học Hạ Môn) đã trao đổi và cung cấp nhiều tài liệu cần thiết để tôi nghiên cứu so sánh.

Tôi xin chân thành cảm ơn Ban Giám đốc Nhà xuất bản Khoa học xã hội đã tạo điều kiện thuận lợi để công trình này sớm được xuất bản.

Mặc dù đã hết sức cố gắng, song với tình hình tư liệu hiện có, chắc chắn cuốn sách sẽ không tránh khỏi nhiều khiếm khuyết. Rất mong nhận được sự chỉ giáo của bạn đọc gần xa.

Hà Nội, tháng 8 năm 2015

Tác giả

PGS. TS. TRÌNH NĂNG CHUNG

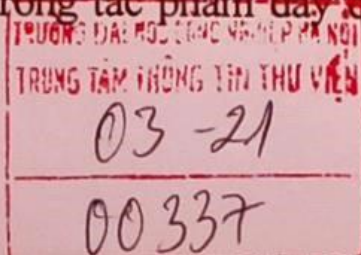
CHƯƠNG MỘT

TỔNG QUAN VỀ VĂN HÓA ĐÔNG SƠN

A. NHỮNG CHẶNG ĐƯỜNG PHÁT HIỆN VÀ NGHIÊN CỨU

1. Đông Sơn là tên một làng quê nằm cạnh bờ sông Mã, cách núi Hàm Rồng tỉnh Thanh Hóa khoảng 1km về phía nam. Mùa hè năm 1924, di tích khảo cổ học Đông Sơn được phát hiện một cách tình cờ do một người nông dân đi câu cá đã tìm thấy một số đồ đồng xuất lộ ở bờ sông Mã. Sự kiện này đã thu hút được sự chú ý của các học giả trường Viễn Đông Bác cổ. Những cuộc khai quật Đông Sơn đầu tiên được tiến hành từ năm 1924 đến năm 1932 dưới sự chủ trì của L. Pajot, một viên chức thuế quan và cũng là người sưu tầm cổ vật ở Thanh Hoá. Trong các đợt khai quật này, Pajot đã phát hiện được rất nhiều mộ táng, đáng chú ý là đã phát hiện được một số cột gỗ có dấu vết đục đẽo, mà theo ông là dấu tích của cột nhà sàn. Kết quả của những cuộc khai quật này được V. Goloubew, một học giả trường Viễn Đông Bác cổ, công bố và mệnh danh đó là: "Thời đại Đồng thau ở Bắc Kỳ và Bắc Trung Kỳ" để xác định nội dung của văn hóa khảo cổ mới được khám phá (34). Những phát hiện ở Đông Sơn gây sự chú ý của các học giả nghiên cứu trong khu vực. Năm 1934, Heine Geldern, nhà khảo cổ học người Áo đã đề nghị gọi thời kỳ đó là "Văn hóa Đông Sơn" (33).

Từ năm 1935 đến năm 1939, hàng loạt cuộc khai quật và nghiên cứu di chỉ Đông Sơn và các sưu tập hiện vật ở khắp miền Bắc Việt Nam của O. Janse được công bố ~~trong tác phẩm này~~ dẫn gồm 3 tập

Nghiên cứu khảo cổ học ở Đông Dương (54). Qua các tác phẩm trên của Janse cho thấy, tuy số lượng hiện vật không nhiều bằng bộ sưu tập của Pajot trước đây, nhưng do phương pháp đào chuyên nghiệp khảo cổ hơn, người ta được biết đến địa tầng của Văn hóa Đông Sơn với trật tự sớm muộn của các di vật. Hơn 700 di vật đồng thau cùng nhiều đồ đá, đồ gốm khác đã được tìm thấy. Cũng đã phát hiện được nhiều dấu tích cột nhà sàn cùng nhiều mộ táng của cư dân Đông Sơn. Đây là khối tư liệu vô cùng quan trọng, giúp các nhà nghiên cứu có những nhận thức mới về Văn hóa Đông Sơn. Học giả V. Goloubew đã cho ra đời một loạt tác phẩm, trong đó đáng chú ý là công trình nghiên cứu "Khai quật Đông Sơn"(35). Nhà khảo cổ học O. Janse đã công bố những công trình quan trọng, mang tính tổng kết nhận thức về Văn hóa Đông Sơn như *Nghiên cứu khảo cổ học ở Đông Dương* (54).

Ngoài các học giả phương Tây ra, tính hấp dẫn của nền Văn hóa Đông Sơn còn thu hút được sự chú ý của các chuyên gia trong khu vực châu Á. Dựa vào những kết quả khai quật tại di chỉ Đông Sơn của các học giả phương Tây, nhà khảo cổ học Nhật Bản T. Kobayashi đã có những quan điểm về nội dung cũng như các giai đoạn phát triển của Văn hóa Đông Sơn. Ở Trung Quốc, nhà nghiên cứu Trịnh Sư Hứa đã nhiều lần đề cập đến những trống đồng tìm thấy ở Đông Sơn qua tác phẩm *Lược khảo về trống đồng* (298).

Mặc dù thuật ngữ "Văn hóa Đông Sơn" do H. Geldern đưa ra nhanh chóng được thừa nhận và sử dụng rộng rãi nhưng nội dung văn hóa này lại được diễn giải theo nhiều cách khác nhau trong giới tiền sử học đương thời. Có một thời gian dài, các học giả chia sẻ với H. Geldern khi cho rằng, Văn hóa Đông Sơn là đại diện cho tất cả các văn hóa thời đại Đồng thau ở vùng Vân Nam và Đông Nam Á.

Về niên đại của nền Văn hóa Đông Sơn cũng có nhiều ý kiến khác nhau. Do đương thời, thiếu những niên đại tuyệt đối cho các

địa tầng ở di chỉ Đông Sơn, hầu hết các học giả đều dựa vào phương pháp so sánh loại hình hoa văn trên đồ đồng ở các khu vực khác nhau trên thế giới để đoán định niên đại. Heine Geldern cho niên đại mở đầu của Văn hóa Đông Sơn vào khoảng thế kỷ VIII-VII trước Công nguyên (33), trong khi B. Karlgren thì xếp vào khoảng thế kỷ IV-III trước Công nguyên (55). Goloubew cho rằng niên đại của Văn hóa Đông Sơn vào khoảng thế kỷ I trước Công nguyên (34).

Khi bàn về nguồn gốc Văn hóa Đông Sơn, hầu hết các học giả nói trên tuy nhận thấy tính chất bản địa, độc đáo của Văn hóa Đông Sơn nhưng thường đi tìm mối quan hệ nguồn gốc của Văn hóa Đông Sơn ở bên ngoài, hay chịu sự ảnh hưởng của bên ngoài. B. Karlgren so sánh hoa văn đồ đồng Đông Sơn với đồ đồng "Hoài thức" đã cho rằng đồ đồng Đông Sơn chịu ảnh hưởng nhiều của đồ đồng vùng Trung nguyên Trung Quốc và giữa nghệ thuật Đông Sơn và nghệ thuật Trung Quốc có quan hệ nguồn gốc tương đối chặt chẽ (55). O. Janse còn bay bổng hơn, không chỉ tìm quan hệ nguồn gốc giữa Văn hóa Đông Sơn từ văn hóa Trung Quốc mà còn tìm đến những nền văn hóa xa xôi tận bên châu lục khác khi ông cho rằng Văn hóa Đông Sơn chịu ảnh hưởng của văn hóa Trung Quốc thời Chiến Quốc, mà văn hóa Trung Quốc thời kỳ này lại bắt nguồn từ Văn hóa Hallstatt ở châu Âu truyền qua vùng thảo nguyên Âu - Á (54).

Còn H. Geldern lại đi xa hơn, với một hành trình xa xôi và rộng lớn về thời gian và không gian, văn hóa phương Tây từ nguồn gốc của nó là Văn hóa Mycenae của Hy Lạp, qua một loạt trung gian văn hóa châu Âu, truyền qua Trung Á rồi chia làm hai ngả: một ngả qua Tứ Xuyên, Vân Nam xuống Việt Nam sinh ra Văn hóa Đông Sơn, một ngả theo lưu vực sông Hoàng Hà, sinh ra văn hóa đồ đồng đời nhà Thương ở Trung Hoa (33).

Về chủ nhân của Văn hóa Đông Sơn, căn cứ vào hoa văn trang trí trên đồ đồng và đối chiếu với tư liệu dân tộc học, tư liệu văn